

4. Выготский Л. С. Развитие высших психологических функций / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1960. – 302 с.
5. Горбунова Т. В. Природа художественных идей. Искусство в системе общественного сознания / Т. В. Горбунова. – Л. : Изд. Ленинград. ун-та, 1991. – 112 с.
6. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 368 с.
7. Игнатьев Е. И. Психология изобразительной деятельности детей / Е. И. Игнатьев. – [2 е изд., доп.]. – М. : Учпедгиз, 1961. – 222 с.
8. Ильенков Э. В. Диалектическая логика: очерки истории и теории / Э. В. Ильенков. – М. : Политиздат, 1984. – 302 с.
9. Калошина И. П. Структура и механизмы творческой деятельности (нормативный подход) / И. П. Калошина. – М. : Педагогика, 1983. – 211 с.
10. Кармин А. С. Культурология / А. С. Кармин, Е. С. Новикова. – СПб. : Питер, 2004. – 464 с.
11. Основы теории художественной культуры: учеб. пособие / под общ. ред. Л. М. Мосоловой. – СПб. : Лань, 2001. – 288 с., ил. – (Мир культуры, истории и философии).
12. Пономарев Я. А. Психология творчества / Я. А. Пономарев // Тенденции развития психологической науки. – М. : Педагогика, 1988. – 327 с.
13. Художественная культура. Термины. Понятия. Значения: слов.-справочник / под ред. И. Н. Лисаковского. – М. : Изд-во РАГС, 2002. – 240 с.

References

1. Adler A. Ponyat' prirody cheloveka / A. Adler; per. E. A. Tshipina. – Spt.: Academ. Proekt, 1997. – 256 s.
2. Berdyayev N. A. Samopoznanie: (opit filosofskoy avtobiografii) / N. A. Berdyayev. – M. : Mezhdunar. otnosheniya, 1990. – 336 s.
3. Venger L. A. Razvitie poznatelnykh osobennostey v protsesse doskolnogo vospitaniya / L. A. Venger. – M. : Pedagogika, 1986. – 321 s.
4. Vigotskiy L. S. Razvitie visshih psihologicheskikh funktsiy / L. S. Vigotskiy. – M. : Pedagogika, 1960. – 302 s.
5. Gorbunova T. V. Priroda hudozhestvennykh idey. Iskustvo v sisteme obshchestvennogo soznaniya / T. V. Gorbunova. – L. : Izd. Leningrad. un-ta, 1991. – 112 s.
6. Druzhinin V. N. Psihologiya obshchih sposobnostey / V. N. Druzhinin. – 3-e izd. – Spb.: Piter, 2007. – 368 s.
7. Ignatiev E. I. Psihologiya szobrazitelnoy deyatel'nosti detey / E. I. Ignatiev. – M. : Uchpedgiz, 1961. – 222 s.
8. Il'enkov E. V. Dialekticheskaya logika: ocherki istorii i teorii / E. V. Il'enkov. – M. : Politizdat, 1984. – 302 s.
9. Kaloshina I. P. Struktura i mehazizmi tvorcheskoy deyatel'nosti (normativnyy podhod) / I. P. Kaloshina. – M. : Pedagogika, 1983. – 211 s.
10. Karmin A. S. Kulturologiya / A. S. Karmin, E. S. Novikova. – Spb. : Piter, 2004. – 464 s.
11. Osnovi teorii hudozhestvennoy kulturi: ucheb. posobie / pod obsh. red. L. M. Mosolovoy. – Spb. : Lan', 2001. – 288 s.
12. Ponomarev Ya. A. Psihologiya tvorchestva / Ya. A. Ponomarev // Tendentsii razvitiya psihologicheskoy nayki. – M. : Pedagogika, 1988. – 327 s.
13. Hudozhestvennaya kultura. Termini. Ponyatia. Znachenia: slov.-spravochnik / pod red. I. N. Lisakovskogo. – M. : Izd-vo RAGS, 2002. – 240 s.

Popovych O. V., assistant professor of the department of philosophy, Ph.D., candidate of pedagogic science, the dean of the faculty of humanities, Pryazovskiy State Technical University, State Higher Educational Institution (Ukraine, Mariupol), popovich_o_v@pstu.edu

Creativity as a sociocultural phenomenon

Analysis of the formation of creative personality and person's creative potential gives an opportunity for a new consideration of compensation-creative functions in culture with regard to a person that has been disabled all his or her life. Creative potential is a person's complex integrative feature based on such components as motivational, emotional, intellectual and communicative ones. Development of creativity presupposes that a person masters the means of constructive potential of the human race that is built up from generation to generation and is fixed in the system of cultural interactions.

Keywords: culture, spirituality, creative work, creativity, compensation, compensation-creative function of culture.

Popovich E. V., кандидат педагогических наук, доцент кафедры философских наук, декан гуманитарного факультета, Государственное высшее учебное заведение "Приазовский государственный технический университет" (Украина, Мариуполь), popovich_o_v@pstu.edu

Креативность как социокультурное явление

Анализ проблемы формирования креативной личности и ее творческого потенциала открывает возможность под новым углом зрения рассмотреть вопрос действия компенсационно-креативной функции в культуре на уровне личности, которая с детства имела недостаток и пронесла его через всю свою жизнь. Креативный потенциал личности является ее сложной интегративной характеристикой, основанной на таких составляющих, как мотивационные, эмоциональные, интеллектуальные, коммуникативные компоненты. Развитие креативности предусматривает процесс овладения субъектом средствами создающего потенциала человеческого рода, который нарастает из поколения в поколение и фиксируется в системе культурных способов взаимодействия.

Ключевые слова: культура, духовность, творчество, креативность, компенсация, компенсационно-креативная функция культуры.

* * *

УДК 130.122

Артюшенко О.

старший викладач кафедри іноземних мов,
УАІМВЛ ім. Аверроеса МАУП (Україна, Київ),
gileya.org.ua@gmail.com

АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ МЕНТАЛЬНОСТІ У НАУКОВОМУ ТА ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСАХ

Розглянуто різні підходи на визначення поняття "ментальність" у класичних роботах та у сучасному науковому і філософському дискурсах. Автором проаналізовано здобутки різних вчених та філософів на дане питання. Автор порівнює різні визначення поняття ментальності та намагається знайти спільність визначень, адже кожен філософ, кожен вчений жив у певному столітті і робив свій моніторинг на основі того часу, тих подій, які відображали дану епоху. Стаття супроводжується уривками з робіт вчених, які досліджували дане питання. Більшість науковців сяглося до думки, що феномен ментальності має тенденцію до трансформації. Автором виявлено тенденція до трансформації поняття від ознаки примітивності до якості цивілізованості етносу. Визначено, що ментальність як поняття мало різні визначення – це і характер, і душа народу. Звернена увага на проблему трансформації ментальності за умов глобалізації та інформаційної революції та запропоновано авторське визначення української ментальності. Дослідження питання ментальності є актуальним на сьогоднішній день, коли весь світ спостерігає за подіями в нашій державі, адже засоби масової інформації досить часто наголошують, що криза стану українського суспільства закладена у національних рисах ментальності.

Ключові слова: ментальність, менталітет, феномен, трансформація, тенденція, характер, душа народу, глобалізація, українська ментальність.

Людство переживає непрості часи, пов'язані з викликами третього тисячоліття, зокрема, перехід до нової цивілізації – інформаційної, де суперечливі тенденції глобалізації та антиглобалізації, міграційні процеси змінюють ментальний, соціокультурний, національний характер Європи та світу. Виходячи з цього, виникає багато запитань: Чому всі народи різні, чим вони відрізняються один від одного? Які чинники вплинули на це, і які з них продовжують впливати? Який вектор цих впливів? На ці питання неодноразово намагалися дати відповідь багато філософів, вчених, митців, політиків. Є достатні підстави вважати, що мова йде про ментальність, якою наділений певний народ, саме це і робить його відмінним по відношенню до іншого.

Проблема питання ментальності не є виключно академічною, науковою проблемою. Нерідко в українських засобах масової інформації можна знайти пояснення кризового стану українського суспільства у національних рисах менталітету. З одного боку широка суспільна увага свідчить про невідому актуальність піднятої в цьому дослідженні проблеми, а з іншого боку – ускладнює вибір джерельної бази дослідження і його методоло-

логії. Так чи інакше, але виникає реальна потреба глибшої рефлексії феноменів ментальності та менталітету в сучасному філософському та науковому дискурсах.

Мета нашої статті є аналіз здобутків вчених та філософів, які займалися проблемою ментальності та запропонувати авторське визначення української ментальності.

Слід зазначити, що феномен ментальності поєднує буття та існування народу, що, в свою чергу, створює особливу світоглядну картину, характерну тільки йому. Він виступає засадовою підставою самоідентичності нації, адже є своєрідним містком від індивідуального світобачення до колективного та, водночас, втілює природу, сутність цього переходу, що в свою чергу обумовлює оригінальність та неповторність кожної нації на Землі.

Ментальність становить буттєву якість народу, що означає: в індивідуальному плані вона постає як символ нездатності людини бути однієї, без свого народу і його ціннісних підвалин. Саме феномен ментального через притаманні йому ознаки, такі як спосіб мислення, переважний настрій, тип звичок, є проявом трансцендування людини у рід, народ, націю.

Понятійний простір категорії “ментальність” надзвичайно широкий. Розглядаючи історію терміну “ментальність”, зазначимо що вводить його в науковий обіг Р. Емерсон в 1856 році у роботі “Риси англійського життя” (English Traits). Широкого культурного та наукового вжитку він набуває в 20–х рр. ХХ століття, передусім у Франції. Фіксується М. Прустом в 3-му томі “Германт” його епопеї “В пошуках втраченого часу”, виданого в 1921 році як щось найновітніше, “останній крик” [15, с. 543]. Щодо історичної науки, то цей термін був запроваджений дещо пізніше. В 1922 році виходить праця Леві-Брюля “Примітивна ментальність”, в якій ведеться аналіз двох типів ментальності: прагматичного і логічного на основі співвідношення способів мислення австрійських і африканських племен, з однієї сторони, і європейської культури, з іншої [12, с. 4]. Ментальність, на його думку, охоплює не тільки знання, світогляд, ідеологію, але і емоційно-образні, духовно-ціннісні, вольові акти свідомості [12, с. 6].

Розробка проблем ментальності розпочалася дещо пізніше – з початку 40-х років, насамперед в “Апології історії” М. Блока і Л. Февра. На їх думку, ментальність є своєрідний корелят ідеології та утопії, як спосіб масово – індивідуального історичного мислення, бачення історії, конкретно-історична форма “колективного неусвідомленого” [3]. Отже, Л. Февр та М. Блок запозичили поняття ментальність у Леві-Брюля, але вклали в нього інше розуміння, це – колективна психологія “гарячих суспільств” на стадії цивілізації.

Леві-Брюль визначав терміном “ментальність” “паралогічне мислення дикунів”, в той час як Л. Февр та М. Блок визначають ментальність як колективну психологію суспільства на стадії цивілізації [7, с. 58]. “Кожна епоха створює своє уявлення про історичне минуле, – писав Л. Февр, – у неї свій Рим і свої Афіни, своє Середньовіччя і свій Ренесанс” [9, с. 62]. Зазначимо, що представники школи “Анналів” вважали, що ментальність існує на всіх рівнях свідомості і поведінки людей.

Загалом, поняття “ментальність” можна зустріти в філософів різних напрямків впродовж багатьох століть, які намагалися розтлумачити його, але в різних інтерп-

ретаціях: “дух”, “душа народу”, “національний характер”, “колективна свідомість”.

Варта уваги концепція Шарля Монтеск’є, який акцентує увагу на можливій наявності “кореневої заподії”, яка продукує взаємозв’язану типовість будь-якого унікального набору рис колективного характеру певних груп. Він говорить, що національний характер різних народів формується під впливом кліматичних умов і від останніх залежить, яким буде народ – мужнім чи боязким [13, с. 8].

За теорією К.–Г. Юнга, людина народжується не тільки з біологічною, а й з психологічною спадщиною, яка визначає поведінку і досвід. Адже “архетипом є особливість психічного розуміння об’єкта, він завжди колективний, тобто він спільний, принаймні, для цілих народів чи епох” [18, с. 102].

З іншого боку, німецький філософ ХVІІІ століття Йоганн Гердер визначав, що на життя суспільства впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори. Зовнішні – це дія кліматичних умов. Внутрішні – “органічні сили”, він стверджує, що генетична сила породила всі органічні утворення на Землі, а клімат лише сприяє або протидіє цій силі [8, с. 9].

Зі свого боку Гельвецій ставив в пряму залежність зміни характеру народу від соціальних переворотів. Так, в роботі “Про людину” він виділяє спеціальну главу під назвою “Про зміни, які відбулися в характері народів, і про причини, які їх викликали”, де розглядає характер народу, властивості характеру, аналізує причини, які привели до формування цих властивостей. “Будь-який народ, – пише він, – має свій особливий спосіб бачити і відчувати, який утворює його характер, і у всіх народів характер цей змінюється або раптово, або поступово, в залежності від раптових чи непомітних змін, які виникли у формі їх правління і отже, в суспільному вихованні” [5].

Не можна погодитися з думкою французького соціолога Г. Лебона, який вважав, що ніякі соціальні потрясіння, ні революції, і королі, ні деспоти не можуть дати народу тих якостей характеру, які він має, адже характер народу (душа) є незмінним. На відміну від Г. Лебона в Д. Юма прослідковується позиція щодо зміни характеру народу, яка нам ближча. Він вважав, що люди не зобов’язані тією чи іншою рисою свого характеру ні повітрю, ні клімату. Розумні істоти тяжіють до спілкування, вступають в контакти. В результаті схожі схильності, афекти і звички передаються від одного індивіда до іншого, від однієї групи до іншої [6, с. 8].

Подібної точки зору дотримувався Ф. Шеллінг, який виголосив ідею про місійне покликання кожної нації. Щодо ж до вирішального впливу на формування національної психології – то це, на думку Ф. Енгельса, історичний і соціально-економічний розвиток [6, с. 55].

Оригінальним є визначення П. Дінцельбахера, який трактує термін “ментальність” як сукупність способів і змісту мислення та сприйняття, характерна для певного колективу у певний час. Це дещо більше, ніж історія культури та побуту [19, с. 10–11]. Він наголошує, що “ментальність як історичну категорію простіше описати, аніж дати їй визначення. “Історична ментальність – це набір способів і змістів мислення та сприйняття, які

типові для відповідного колективу у відповідний період. Ментальність виявляється у діях” [19, с. 21].

Варто згадати Миколу Костомарова, який в праці “Две русские народности” запропонував своє бачення щодо даного питання. “Не маючи твердих початків, народи легко змінюються, переходять з одного місця на інше, тому що запас виховання, одержаний на попередньому місці проживання, дуже убогий, і розвиваючись на новому місці, вони приймають і легко засвоюють нові умови, які пропонують їм характером місцевості і збігом обставин... але ті, які на попередній батьківщині встигнули отримати те, що задовольнило їх, стало корисним чи священним, ті, змінюючи вітчизну, переносять в неї старі зародки, і вони для них стають точками опори”... [11, с. 13]. “Але народи не змінювались, – продовжує він, – і їх народності не формувались від одних переходів і взагалі від географічних умов... Інші (народності) піддавалися змінам, не міняючи місця проживання, від напливу чужинців, впливу сусідів; такі повороти їх суспільного побуту відбивалися на народному існуванні і накладали на майбутні часи особливі прикмети не схожі з попередніми, і таким чином малопомалу народ з плином часу змінювався і ставав уже не тим, ким був раніше. Все це складає те, що можна одним словом назвати історичними обставинами” [11, с. 14]. Як бачимо, думку про змінність характеру народу була підтримував і М. Костомаров.

Таку позицію поділяв і М. Чернишевський: “Природа і клімат країни мають вирішальний вплив над народом тільки при початку його життя, а потім, при подальшому розвитку громадянського суспільства, географічний і кліматичний вплив країни відсовуються уже на другий план” [17, с. 188].

Не можна не привести і влучні слова М. Драгоманова, який відзначив, що “винаходом, створившим цілющий ґрунт для формуючої національної ментальності, стала ідея демократизму українського народу, як якості його особливої моральної природи, яку активно пропагандували в середині минулого століття колишні члени Кирило–Мефодієвського товариства, видатні українські письменники і історики” [4, с. 12]. Було б слушно, щоб і за сьогодення, глобалізаційних звершень та інформаційних перетворень, цю ідею продовжували нести сучасні художники, поети та письменники, громадські діячі та державні мужі, політики та спортсмени, закладаючи новий пласт демократизації сучасного суспільства з перспективами розвитку майбутнього.

Ми поділяємо думку П. Гнатенка, який визначив, що історичні і соціально-економічні фактори грають вирішальну роль у формуванні національного характеру. На формування національної свідомості, – продовжує він, – впливає характер тих соціальних перетворень, які відбуваються в країні: її економічний розвиток, успіхи культури, події історичного минулого і сучасної історії, а також існуючі в суспільстві моральні, естетичні, філософські, політичні норми і принципи [6, с. 129].

Варто згадати класиків української літератури, які в своїх працях розглядали питання ментальності під різними кутами зору: М. Грушевський (проблема генезису української ментальності), Т. Шевченко, П. Куліш (осмислення національної ментальності засобами художньої творчості), П. Юркевич, Г. Сковорода (менталь-

ність як вплив “божественної” сутності людини), І. Франко (вплив ментальності на політичне життя суспільства).

У нашій роботі ми дотримаємось позиції, що категорії “мислення” і “ментальність” не можуть бути зведені одна до одної; так само варто брати до уваги різницю між парєю категорії “менталітет” і “ментальність”. Ми поділяємо підхід В. Ануфрієва та Л. Лісної, згідно якого, на відміну від менталітету, під ментальністю маємо розуміти частковий аспектний прояв менталітету не стільки в умонастрої суб’єкта, скільки в його діяльності, яка пов’язана та витікає з менталітету. Водночас менталітет, як явище розумове, зовсім не тотожне суспільній свідомості. Варто врахувати, що оперуючи категорією менталітет доцільно вести мову про великі групи людей (етнос, народ, нація) [2].

Важливо підкреслити, що якщо раніше дослідження ментальності носило переважно історичний характер, то з отриманням Україною незалежності, цей термін отримав національно-етнічне трактування. Відтак науковці схиляються до думки, що “трансформація поняття менталітет з історичної в етнологічну категорію не була одночасною. Поступово у дефініціях ментальності все частіше стали з’являтися “національні” аспекти: переліковуються ознаки етносів і націй, робляться посилання на характеристики “історичних спільнот людства”, прямі отождоження ментальності з етнічною свідомістю, з ідеологією національної трансформації, що прослідковується у працях В. Храмової, І. Гончаренка, М. Гримі, В. Москальця, І. Старовойта.

У зв’язку з означеними питаннями виникає нагальна потреба ґрунтовного філософського аналізу, упорядкування та класифікації існуючих парадигм. Зрештою, ментальність збагатившись емпірикою історії повертається в філософський дискурс одержавши нові сенси, які в свою чергу теж потребують філософського узагальнення.

Дійсно, ментальність – це своєрідна пам’ять народу його минуле, що є своєрідною детермінантою поведінки мільйонів людей, що не зрадили своєму історично усталеному “коду”, навіть за умов катастрофічних для нації – війни, голодомору, репресій, депортації тощо.

На думку І. Г. Дубова, в узагальненому виді ментальність може бути визначена як певна характерна для конкретної культури (субкультури) специфіка психичного життя людей, що репрезентують певну культуру (субкультуру), яка детермінована економічними і політичними умовами життя в історичному аспекті [10, с. 15].

Питання “ментальності” досліджувалося і радянськими вченими, такими як: В. П. Тугарін, В. П. Ковальзон, А. І. Бурдіна, В. Ж. Келле, С. М. Арутюнян. На початку 60–х років і до середини 80–х радянські філософи досліджували проблему свідомості.

З цього випливає висновок, що більшість дослідників дотримувалися думки про те, що “ментальність”, або “душа” чи “характер” як вони називали має схильність змінюватися під тиском різних обставин. Підкреслимо, що у фокусі їх робіт не знаходимо відповіді: позитивно чи негативно змінюється ця категорія для певної нації. Саме тому проблема залишається актуальною і в наш час.

Як було встановлено, термін “ментальність” є, за посередництвом прикметника “ментальний”, похідним від терміну менталітет. Так, в словнику іншомовних слів під редакцією С. Морозова та Л. Шкарапути знаходимо визначення “менталітет” (фр. mentalite, від лат. mens – розум, мислення), який визначається як образ думок, світосприйняття, психологія окремої особи, соціальної групи, національної спільноти [14, с. 134]. На думку західних вчених, менталітет включає в себе головні уявлення про людину, її місце в природі і суспільстві, її розуміння природи та Бога як творця всього існуючого. В даній роботі, вважаємо більш плідним підхід, згідно якого менталітет – це сприйняття, тлумачення світу, а не його пізнання.

Щодо західної наукової традиції, зазначимо, що поняття “менталітет” спочатку використовувалось головним чином у психології, фізіології та філософії в такому значенні: здатність психіки індивіда зберігати у собі ті чи інші її структури, характеристики, які б визначили належність даного індивіду до певного соціуму або до того чи іншого часу, епохи. Пізніше історики почали розглядати ментальність як своєрідну особистісну або соціальну пам’ять людини чи колективу, яка притаманна тільки йому і характеризує тільки його і те коло, прошарок, народ, до якого він належить.

Таким чином, аналіз визначень цього терміну дає змогу стверджувати, що в германських мовах немає двох понять ментальності і менталітету, а є одне, що в перекладі на нашу мову визначається як розумові здібності, поведінка, тобто – це уявлення людини про світ і певне її поведіння в цьому світі відповідно до реалій життя.

У вітчизняних джелелах також існує чимало спроб визначити згадані категорії. Так, ключовим для нас є визначення в філософському словнику соціальних термінів під загальною редакцією В. Андрущенка: “менталітет – це сформована система елементів духовного життя і світосприйняття, який зумовлює відповідні стереотипи поведінки, діяльності, способи життя різноманітних соціальних груп, індивідів, що включає сукупність ціннісних, символічних, свідомих чи підсвідомих відчуттів, уявлень, настроїв, поглядів, світобачення, що визначають здатність спільностей та індивідів сприймати чи діяти відповідно. Менталітет – це своєрідний характер людей” [1, с. 442].

На початку 90-х років етнічні аспекти ментальності розглядали українські вчені Б. Попов, В. Огірчук, Л. Шкляр, В. Храмова та ін. Кожен з них дав визначення “ментальності” на основі своїх спостережень, знань та досліджень. Термін “ментальність” як феномен, що є відображенням “соціально-психологічного” стану народу, нації, соціальної групи, трактують такі вчені як О. Колісник, А. Бичко, І. Бичко, О. Забужко та ін. Розглянемо найбільш плідні підходи детальніше.

Так, В. Храмова, обґрунтовує термін ментальність як спільне “психологічне оснащення” представників певної культури, що дає змогу хаотичний потік різноманітних вражень інтегрувати свідомістю у певне світобачення. Воно і визначає, врешті-решт, поведінку людини, соціальної групи, суспільства, внаслідок чого суб’єктивний “зріз” суспільної динаміки органічно включається до об’єктивного історичного процесу [16]. Варто додати, що світобачення кожної людини, соці-

альної групи формується як на основі свідомих процесів поведінки, певного виду діяльності, так і позасвідомих форм освоєння цього світу.

У якості висновку зазначимо, що кожна з дефініцій, яка приведена вище, описує ментальність зі свого боку, зосереджується на окремому зрізі проблеми.

На основі аналізу, можемо дати власне визначення української ментальності. Вважаємо, що *українська ментальність* – це доміантна характеру, поведінки людини (соціальної групи, суспільства вцілому), яка постає чи впродовж всього історичного часу на основі свідомих і несвідомих форм, має тенденцію до трансформації, що диференціюється, зберігаючи деякі притаманні українській нації риси і передаючи їх з покоління в покоління, водночас інтегрується набуваючи нових ознак під впливом обставин, які постійно змінюються.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Філософський словник соціальних термінів / К.–Х., 2005.
2. Ануфриев Е. А. Российский менталитет как социополитический и духовный феномен / Е. А. Ануфриев, Е. Л. Лесная // Социально-политический журнал. – 1997. – № 4. – С. 31–33.
3. Блок М. Апология истории / М. Блок. – [Серия “Памятники исторической мысли”. Пер. Е. М. Лысенко. Прим. А. Я. Гуревича]. – М.: Наука, 1973. – 254 с.
4. Гаевская Л. Концепция национального возрождения в истории философии М. Драгоманова / Л. Гаевская // Радуга. – 1992. – № 3–4. – С. 12.
5. Гельвеций К. О человеке, его умственных возможностях и его воспитании / Клод Гельвеций. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/galag/13.php
6. Гнатенко П. И. Национальный характер: Мифы и реальность / П. И. Гнатенко. – К.: Высшая школа, 1984. – 152 с.
7. Грабовська І. Проблема засад дослідження українського менталітету та національного характеру / І. Грабовська // Сучасність. – К., 1998. – № 5. – С. 59.
8. Гулыга А. В. Гердер / А. В. Гулыга. – [Изд. 2-е, доработ.]. – М.: Мысль, 1975. – 184 с.
9. Гуревич А. Я. Исторический синтез и Школа “Анналов” / А. Я. Гуревич. – М.: Педагогика, 1993. – 256 с.
10. Дубов І. Г. Феномен менталітету. Психологічний аналіз / І. Г. Дубов // Вопросы психологии. – 1993. – № 5. – С. 14–20.
11. Костомаров Н. И. Две русские народности / Н. И. Костомаров. – К.: Наукова думка, 1991. – 72 с.
12. Леви-Брюль Л. Первобытное мышление / Л. Леви-Брюль. – М.: Педагогика-Пресс, 1994. – 608 с.
13. Макаренко Е. М. Ментальність і формування політичної культури нації: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 “Соціальна філософія та філософія історії” / Едуард Миколайович Макаренко. – Київ, 2000. – 16 с.
14. Морозов С. М. Словник іноземних слів / С. М. Морозов та Л. М. Шкарапути. – К.: Наукова думка, 2000. – 662 с.
15. Пруст Марсель. У Германтов / Марсель Пруст // В поисках утраченного времени. – [Кн.3]. – М.: Академия, 1993. – С.543.
16. Храмова В. До проблеми української ментальності / В. Храмова // Українська душа. – К.: МП “Фенікс”, 1992. – С.4.
17. Чернышевский Н. Г. О некоторых условиях, способствующих умножению народного капитала. – [Избр. филос. соч.]: [В 3-х т.] / Н. Г. Чернышевский. – М.: Политиздат, 1950. – Т.2. – С.175–214.
18. Юнг К. Г. Психологические типы / К. Г. Юнг. – М.: Алфавит, 1992.
19. Dinzelsbacher P. Europäische Mentalität Geschichte; Hauptthemen in Eizeldar Stellungen. Alpred Kroner Verlag / P.Dinyelbacher. – Stuttgart, 1993. – 456 p.

References

1. Andrushhenko V. P. Filososf's'kyj slovnyk social'nyh terminiv / К.–Н., 2005.
2. Anufriev E. A. Rossijskij mentalitet kak sociopoliticheskij i duhovnyj fenomen / E. A. Anufriev, E. L. Lesnaja // Social'no-politicheskij zhurnal. – 1997. – № 4. – S. 31–33.

3. Blok M. Apologija istorii / M. Blok. – [Serija “Pamjatniki istoricheskoi mysli”. Per. E. M. Lysenko. Prim. A. Ja. Gurevicha]. – M.: Nauka, 1973. – 254 s.

4. Gaevskaja L. Konceptija nacional'nogo vozrozhdenija v istorii filosofii M. Dragomanova / L. Gaevskaja // Raduga. – 1992. – № 3–4. – S. 12.

5. Gel'vecij K. O cheloveke, ego umstvennyh vozmozhnostjah i ego vospitanii / Klod Gel'vecij. – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pedagog/galag/13.php

6. Gnatenko P. I. Nacional'nyi harakter: Mify i real'nost' / P. I. Gnatenko. – K.: Vysshaja shkola, 1984. – 152 s.

7. Grabovs'ka I. Problema zasad doslidzhennja ukrai'nskogo mentalitetu ta nacional'nogo harakteru / I. Grabovs'ka // Suchasnist'. – K., 1998. – № 5. – S. 59.

8. Gulyga A. V. Gerder / A. V. Gulyga. – [Izd. 2–e, dorobot.]. – M.: Mysl', 1975. – 184 s.

9. Gurevich A. Ja. Istoricheskij sintez i Shkola “Annalov” / A. Ja. Gurevich. – M.: Pedagogika, 1993. – 256 s.

10. Dubov I. G. Fenomen mentaliteta. Psihologichnij analiz / I. G. Dubov // Voprosy psihologii. – 1993. – № 5. – S. 14–20.

11. Kostomarov N. I. Dve russkie narodnosti / N. I. Kostomarov. – K.: Naukova dumka, 1991. – 72 s.

12. Levi-Brijul' L. Pervobytnoe myshlenie / L. Levi-Brijul'. – M.: Pedagogika-Press, 1994. – 608 s.

13. Makarenko E. M. Mental'nist' i formuvannja politychnoi' kul'tury nacii': avtoref. dys. ... kand. filos. nauk: spec. 09.00.03 “Social'na filosofija ta filosofija istorii” / Eduard Mykolajovyh Makarenko. – Kyi'v, 2000. – 16 s.

14. Morozov S. M. Slovyk inozemnyh sliv / S. M. Morozov ta L. M. Shkaraputa. – K.: Naukova dumka, 2000. – 662 s.

15. Prust Marsel'. U Germantov / Marsel' Prust // V poiskah utrachennoho vremeni. – [Kn. 3]. – M.: Akademiya, 1993. – S. 543.

16. Hramova V. Do problemy ukrai'ns'koi' mental'nosti / V. Hramova // Ukrai'ns'ka dusha. – K.: MP “Feniks”, 1992. – S. 4.

17. Chernyshevskij N. G. O nekotoryh uslovijah, sposobstvujushhij umnozeniju narodnogo kapitala. – [Izbr. filos. soch.]: [V 3–h t.] / N. G. Chernyshevskij. – M.: Politizdat, 1950. – T. 2. – S. 175–214.

18. Jung K. G. Psihologicheskie tipy / K. G. Jung. – M.: Alfavit, 1992.

19. Dinzeltbacher P. Europäische Mentalität Geschichte; Hauptthemen in Eizeldar Stellungen. Alpred Kroner Verlad / P. Dinyelbacher. – Stuttgart, 1993. – 456 p.

Artyushenko O., Senior Lecturer, Department of Foreign Languages, UAIMVL them Averroes AIDP (Ukraine, Kiev), gileya.org.ua@gmail.com

Analysis of the concept of mentality in the scientific and philosophical discourse

In the article different approaches to the determination of concept mentality in the classical works and in the modern scientific and philosophical discourse are considered. The achievements of different scientists and philosophers to this question are analysed by the author. An author compares the various definition of the concept of mentality and tries to find the community of determinations, because every philosopher, every scientist has lived in a certain century and has done the monitoring in terms of that time, those events, that represented this epoch. The article includes excerpts from the works of scientists, who have investigated the issue. Most scientists tended to think, that the phenomenon of mentality had a tendency to transformation. The tendency to transform concepts from the sign of the primitive to the quality of civilization of the ethnos is discovered by the author. Determined, that mentality as a concept had different determinations – the character, the soul of the people. Noted to the problem of transformation of mentality in the context of globalization and information revolution and proposed a definition of the Ukrainian mentality. The research of the question of mentality is actual for today, when the whole world watches the events in our country, because the mass medias note quite often, that the crisis of the state of the Ukrainian society is laid in the national lines of mentality.

Keywords: *mentality, phenomenon, transformayion, tendency, character, soul, globalization, Ukrainian mentality.*

Артюшенко О., старший преподаватель кафедры иностранных языков, УАИМВЛ им. Аверроэса МАУП (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Анализ понятия ментальности в научном и философском дискурсах

Рассмотрены разные подходы на определение понятия “ментальность” в классических работах и в современном научном и философском дискурсах. Автором проанализированы достижения ученых и философов на данный вопрос. Автор сравнивает разные определения понятия ментальности и пытается найти общность определений, потому что каждый философ, каждый ученый жил в определенном веке и делал свой мониторинг на основе того времени, тех событий, которые отображали данную эпоху. Статья сопровождается

отрывками с работ ученых, которые исследовали данный вопрос. Большинство ученых склонялось к мысли, что феномен ментальности имеет тенденцию к трансформации. Автором выявлена тенденция к трансформации понятия от признака примитивности к качеству цивилизованности этноса. Определено, что ментальность как понятие имело разные определения – это и характер, и душа народа. Обращено внимание на проблему трансформации ментальности при условиях глобализации и информационной революции и предложено авторское определение украинской ментальности. Исследование вопроса ментальности является актуальным на сегодняшний день, когда весь мир наблюдает за событиями в нашей стране, ведь средства массовой информации достаточно часто отмечают, что кризис состояния украинского общества заложен в национальных чертах ментальности.

Ключевые слова: *ментальность, менталитет, феномен, трансформация, тенденция, характер, душа народа, глобализация, украинская ментальность.*

* * *

УДК 37.013

Мельник О. Є.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії,
Чернігівський державний інститут економіки і управління
(Україна, Чернігів), khyliko.m@gmail.com

Вплив глобалізації на якісні зміни в філософії пізнання

Розглядаються ті фундаментальні зміни, які привносить глобалізація в філософію пізнання, науку, освіту, культуру.

Ключові слова: *наука, освіта, культура, пізнання, екзистенціалізм, когнітивізм.*

Про те, що глобалізація є така подія і такий феномен, який для розуміння вимагає вирішення ряду світоглядних питань універсалістського змісту існує багато обґрунтованих концепцій. Іншими словами осмислення феномена глобалізації (освітнянськими, економічними, історичними, правовими, соціологічними, демографічними, географічними та ін. студіями) є неможливе без застосування філософії про що свідчать роботи вітчизняних учених: В. Андрущенко, Б. Братаніча, В. Кременя, В. Гальперіної, М. Згуровського, М. Степка, Б. Клименка, Ж. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О. Бабкіної, К. Левківського, Ю. Сухарнікова, А. Філіної, А. Корецької, К. Корсака, В. Плавича та багатьох інших.

Глобалізація як визначальна подія виявляє, що інноваційна діяльність (доведення до технологічного впровадження) в сучасному суспільстві стає визнаною цінністю. Це відрізняє дану добу від історично передуючих, які вбачали консервативність звичаїв, традицій, культур їх захист від новачків за головні чесноти суспільства. Історично тільки в добу буржуазних революцій починає культивуватися ідея соціальних модернізацій, започатковується критика соціальної консервативності.

За останні десятиліття змінилася соціальна роль між-і наддержавних інституцій, серед яких транснаціональні корпорації, електронні ЗМІ найбільш помітні. В межах осмислення таких змін починає усвідомлюватися невідповідність прийнятих для XIX та XX ст. модернових понять “революція”, “прогрес”, “вибух” та інших, як характеристик якісних змін у культурі, науці, суспільстві, оскільки в добу глобалізації такі зміни почали перетворюватися в повсякденне буденне явище.

Критика філософії модернізму виявила, що якщо модернізація (новація та інновація) стає безпосереднім способом існування множини різних сфер суспільного буття, тоді неможливо відрізнити одні якісні зміни від інших шляхом протиставлення цих сфер. Іншими словами критикується наступне парадоксальне самозапе-